

S2024/01892

Till:

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.hc@regeringskansliet.se

Kopia:

kalle.brandstedt@regeringskansliet.se

Svenska Röda Korsets yttrande över SOU 2024:70 "Tiotandvård – ett förstärkt högkostnadsskydd för tandvård"

Svenska Röda Korset har beretts tillfälle att lämna synpunkter på SOU

2024:70, och vill med anledning av detta framföra följande yttrande.

Svenska Röda Korset lämnar synpunkter på den del av utredningen som

gäller uppdraget om särregler för avgifter för tandvård för asylsökande och

för vissa utlänningar som saknar nödvändiga tillstånd.

Sammanfattning av Svenska Röda Korsets synpunkter

- Svenska Röda Korset avstyrker genomförande av det förslag om att ersätta det nuvarande systemet där asylsökande och personer utan nödvändiga har rätt till tandvård som inte kan anstå och där vuxna asylsökande och papperslösa betalar en avgift på 50 kronor för tandvårdsbehandling hos folktandvården eller hos en tandläkare som regionen har avtal med.

- Svenska Röda Korset instämmer i utredarens slutsatser att förslaget sammanfattningsvis kommer leda till sämre munhälsa samtidigt som det bedöms bli något dyrare för det offentliga.
- Svenska Röda Korset understryker att ett genomförande av förslaget om ersättande av den så kallade femtiolappen kommer leda till sämre tillgänglighet och skulle kunna få omfattande humanitära konsekvenser generellt i målgrupperna asylsökande och papperslösa, och särskilt riskera att hårt drabba tortyröverlevare.
- Tortyröverlevare har rätt till rehabilitering i enlighet med Sveriges åtaganden i förhållande till Tortyrkonventionen. Förslagen i avsnitt 14.2 och 14.2 riskerar att ytterligare försvåra denna patientgrupps tillgång till tandvård.
- Patienter som förvägras rehabilitering får en påtagligt försämrad livskvalitet, med stor påverkan på möjligheter att klara vardagen inklusive att kunna äta, arbeta, delta i ett socialt liv eller integreras i samhället.

Svenska Röda Korsets utgångspunkter för vårt yttrande

Svenska Röda Korset är en neutral, självständig och opartisk humanitär organisation vars uppdrag är att förhindra och lindra mänskligt lidande, skydda liv och hälsa och säkerställa respekt för varje människas värde. Som nationell rödakorsförening i Sverige har Svenska Röda Korset en stödjande

roll till staten, en roll som är fastslagen i såväl internationell rätt som svensk författning. Enligt denna roll kan Svenska Röda Korset genom författning eller efter överenskommelse med regeringen eller en myndighet få i uppdrag att utföra uppgifter där ansvaret ytterst vilar på det offentliga. Svenska Röda Korset kan också utföra andra uppgifter eller bedriva verksamheter i samverkan med myndigheter, inom ramen för organisationens humanitära uppdrag, stadgar och grundprinciper.

Inom hälso- och sjukvårdsområdet bedriver Svenska Röda Korset en rad olika verksamheter. Som vårdgivare driver vi fem behandlingscenter för krigsskadade och torterade samt en vårdförmedling för papperslösa och andra migranter som faller utanför det offentliga skyddsnätet. På dessa mottagningar arbetar legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal och verksamhet drivs i samverkan med offentliga myndigheter. Andra hälsofrämjande verksamheter drivs av Svenska Rödakorsets lokalföreningar – rödakorskretsar – och utförs av frivilliga rödakorsare. Exempelvis arbetar volontärer med att runt om i landet stötta och hjälpa patienter och andra sjukhusbesökare. Svenska Rödakorsets frivilliga gör besök hos äldre och ensamma, besök på äldreboenden och vi har frivilliga medföljare som följer med personer till apotek eller vid besök i sjukvården. Våra mötesplatser är öppna för alla, här kan människor hjälpas in i sammanhang som motverkar isolering och ensamhet och verksamhet utvecklas lokalt utifrån de behov som

identifieras. Våra verksamheter bidrar i hög grad till att ge stöd, skapa sammanhang, motverka isolering och på längre sikt förebygga psykisk ohälsa.

I vår verksamhet möter vi patienter med stort lidande och problem kopplat till tandhälsa. Orsakerna kan variera från ekonomisk utsatthet och bristande förutsättningar till god kost eller tandvård, till tandproblem orsakade av tortyr riktad mot munnen.

Svenska Röda Korset bedriver inte tandvård men samarbetar med andra aktörer för att hänvisa patienter med tandvårdsbehov. Kuriosa i sammanhanget är att Svenska Röda Korset just mot bakgrund av den ojämlika tillgången till tandvård i Sverige på 1920-talet tog initiativ till folktandvård för barn och obemedlade på landsbygden. Svenska Röda Korset drev tandvårdsverksamhet ända in på 1950-talet då den allmänna folktandvården hade etablerats. När den statliga sjukvårdskommittén gav sitt slutliga förslag om folktandvård 1935, bekräftades Svenska Röda Korsets ”stora betydelse såsom banbrytare och föregångare å området samt dess värde ur propagandasynpunkt”.

Svenska Röda Korsets synpunkter på utredningens förslag

14.2 Avgifter för tandvård för asylsökande med flera, samt

14.3 Avgifter för tandvård för vissa utlänningar som saknar nödvändiga tillstånd

- Svenska Röda Korset avstyrker genomförande av förslagen (i avsnitt 14.2 samt avsnitt 14.3) om att ersätta det nuvarande systemet där asylsökande och personer utan nödvändiga tillstånd betalar en avgift på 50 kronor för tandvårdsbehandling hos folktandvården eller hos en tandläkare som regionen har avtal med.
- Svenska Röda Korset instämmer i utredarens slutsatser att **förslaget sammanfattningsvis kommer leda till sämre munhälsa samtidigt som det bedöms bli något dyrare för det offentliga.**
- Förslaget innebär att det offentligas ansvar för kostnader för tandvård som inte kan anstå, och som den enskilde inte har egna medel att betala, ska prövas av Socialtjänst respektive Migrationsverk beroende på patientens legala status. Därefter ska berörd region och tandvårdsklinik ersättas i efterhand. Det finns i en sådan samarbetskedja **stor risk att enskilda patienter hamnar i glapp** av myndighetsdialog och handläggning av ärenden. Detta inte minst då människors legala status förändras över tid vilket kan innebära att ersättningsansvaret förflyttas mellan aktörer och därigenom fördröjs. Svenska Röda Korset ser en stor risk att diskussioner om kostnadsfördelning och ansvarsfördelning mellan offentliga aktörer i

slutändan kommer att starkt begränsa enskilda människors tillgång till tandvård,

- Att det finns **utrymme för tolkning av hur kostnaderna ska fördelas**, och därigenom glapp, bekräftas av att Sveriges Kommuner och Regioner i sitt remissyttrande gällande detta slutbetänkande lyft att SKR ser en påtaglig risk att kostnader för tandvård av denna krets kommer att hamna på regionerna utan att ersättning från Migrationsverket erhålls,
- **Vid osäkerhet om ersättning till region** och behandlare riskerar det även leda till att patienter nekas vård eller inte får ta del av den vård som rätten till tandvård som inte kan anstå omfattar. Svenska Röda Korset har tidigare lyft behovet om att öka kunskapen om omfattningen av rätten till vård som inte kan anstå. Vid ett eventuellt genomförande av förslagen (14.2 samt 14.3) kommer kunskapsluckor om vad begreppet tandvård som inte kan anstå riskera att slå ännu hårdare mot individer. Vid tveksamheter om ersättning kommer tandvårdsmottagningar att välja den minst kostsamma linjen.
- **Begreppet tandvård som inte kan anstå** innebär att mer omfattande tandvård än akut tandvård ska ges. Vi ser exempel på att kunskapen är låg om vad tandvård som inte kan anstå omfattar, både hos tandvården men även hos målgruppen. Resultatet är att många i

gruppen asylsökande och papperslösa idag inte får den tandvård som de har rätt till.

- **Utredningens förslag om att Socialtjänsten** i vissa fall ska pröva och ersätta tandvård för asylsökande m.fl. vars rätt till bistånd enligt LMA upphört, asylsökande som håller sig undan avlägsnandebeslut och andra papperslösa väcker frågor om förenlighet med, och möjlighet att genomföra, i ljuset av de parallella förslag som syftar till att personer som fått avslag på asylansökan inte ska tillåtas få bistånd från socialtjänsten. Om bistånd för specifikt tandvård som inte kan anstå skulle införas i Socialtjänstlagen väcks även frågor om patienter vågar kontakta socialtjänsten för detta bistånd. I kontexten av den oro och rädsla som funnits kring förslag om en utökad informationsplikt och påverkanskampanjer mot socialtjänsten krävs det mycket kunskap hos patienter för att veta att i specifikt tandvårdsfrågor är det viktigt att kontakta socialtjänsten men i andra frågor om grundläggande behov är det inte tillåtet för socialtjänsten att ge bistånd.
- **Svenska Röda Korset vill lyfta fram de långtgående humanitära konsekvenserna som en sämre tillgång till tandvård skulle medföra.** I Svenska Röda Korsets vårdverksamhet möter vi redan, under gällande lagstiftning och ersättningssystem, människor, med olika legal status, som inte får tillgång till den tandvård som de behöver för att ha förutsättningar till en fungerande vardag. Att inte få

tillgång till tandvård är en belastning som påverkar fysisk hälsa men även på sättet den psykiska hälsan. Orsakerna till tandproblem kan variera från ekonomisk utsatthet och bristande förutsättningar till god kost eller tandvård, till tandproblem orsakade av tortyr riktad mot munnen. Utifrån förutsättningarna i den aktuella regionen guidar våra verksamheter vidare till tandvård.

- **Personer som utsatts för tortyr.** Svenska Röda Korset vill lyfta de specifika behov som personer som utsatts för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling har gällande tandhälsa och tandvård. Sverige har skyldighet att erbjuda så fullständig rehabilitering som möjligt för dessa personer enligt artikel 14 i FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. På Svenska Röda Korsets behandlingscenter för krigsskadade och torterade möter vi många som har utsatts för tortyr mot munnen och har omfattande behov av tandvård. Dessa övergrepp orsakar starka obehagskänslor och rädsla för kontakt och behandling inom tandvården. Det leder till dålig munhälsa då patienterna undviker tandvård och god egenvård. Dessa svårigheter riskerar att förstärkas om trösklarna till tandvården höjs genom det nya förslaget som kan kräva fler myndighetskontakter för att få tillgång till tandvård. Kostnaden är också ett hinder för många av våra patienter som ofta saknar de medel som krävs för adekvat

tandvård. Det handlar dessutom om tandvårdens och hälso- och sjukvårdens förståelse för dålig tandhälsa som en konsekvens av tortyr samt tandvård som en central del i behandlingen av tortyrskador. Svårigheterna för tandvården att möta och förstå dessa patienter utifrån deras situation och vad de utsatts för, utgör ett hinder för gruppens tandhälsa.

- **Nivån på behandlingen måste möjliggöra en fungerande vardag.**

De behandlingar som erbjuds tortyröverlevare når, i flera fall som Svenska Röda Korset möter, inte upp till en nivå som möjliggör ett liv med en god hälsa eller möjlighet att äta, arbeta och delta i sociala sammanhang. Patienter som får ekonomiskt bistånd har rätt till ekonomisk ersättning för det som kallas ”nödändig tandvård” där till exempel fasta proteser inte ingår. De lösa proteser som patienter istället erbjuds kan vara särskilt svåra för patienter som utsatts för tortyr. Många patienter upplever skav, smärta, inflammationer och blödningar i tandköttet av de lösa proteserna och obehaget från proteserna förknippas med den tortyr patienten tidigare utsatts för. På grund av besvären med lösa proteser kan en del patienter inte använda sina proteser. Följden blir matsmältningsbesvär och magsmärtor. Andra anpassar kosthållningen efter det som går att äta, till exempel kex och te, karameller och andra livsmedel med lågt näringsinnehåll

som påverkar hälsan negativt, till exempel genom att bidra till uppkomsten av Diabetes Mellitus.

- **Kunskap och bemötande** är en del av tillgänglig vård. Svenska Röda Korsets vårdverksamheter möter många patienter som har varit med om trauma mot munnen som en del av den tortyr de genomlevt. Det är av flera anledningar svårt för tortyröverlevare att erhålla tandvård. Många tortyröverlevare har utsatts för våld mot munnen i form av slag, utdragna tänder, näringsbrist och bristande munhygien. Behovet av tandvård kan därför vara omfattande. Starka lampor, metallföremål i munnen, kontrollförlusten och den utsatta kroppsställningen gör att besöket hos tandläkaren ofta påminner om den tortyr man utsatts för. Det finns således en risk att tortyröverlevare, trots sina behov av tandvård, undviker att uppsöka tandvården. Ett tandläkarbesök där individen saknar möjlighet att kommunicera kan ge en ökad känsla av maktlöshet och ångest eftersom det påminner om utsattheten i tortyrsituationen.
- **De problem som tortyröverlevare har med tänderna påminner i många fall om patienternas traumatiska upplevelser**, och är således inte gynnsamma för läkningen av deras PTSD. I egenskap av tortyröverlevare har patienterna rätt till rehabilitering i enlighet med Sveriges åtaganden i förhållande till Tortyrkonventionen. Detta gäller även skador i munhålan. I praktiken förvägras dessa patienter

rehabilitering och deras livskvalitet blir påtagligt försämrade, med stor påverkan på möjligheter att klara vardagen inklusive att kunna äta, arbeta, delta i ett socialt liv eller integreras i samhället.

SVENSKA RÖDA KORSET

Ulrika Modéer

Generalsekreterare